

Leren in samenhang

Erfgoeddidactiek

Erfgoeddidactiek geeft aan hoe je de kennis van, inzichten in en attitudes tegenover erfgoed kan bevorderen en toetsen. Ze duidt wat hiervoor een zinvolle opbouw of frequentie is. Het komt erop aan om de leerlingen actief bij het erfgoed te betrekken en ze er enthousiast voor te maken. Daarom zet erfgoeddidactiek aan tot actie: leerlingen doen in een authentieke context aan de hand van opdrachten zintuiglijke ervaringen op. Ze worden aangemoedigd om creatief en kritisch te denken en de samenhang tussen de verschillende elementen te ontdekken.

(verder lezen)

Daarom zoekt erfgoeddidactiek ook naar een zinvolle samenhang tussen leergebieden en leervakken. Ze geeft aan hoe leerlingen van historische verhalen kunnen leren, hoe ze kaarten van de eigen omgeving kunnen gebruiken, hoe ze naar afbeeldingen moeten kijken. Ze bekijkt wat leerlingen precies moeten leren als ze met erfgoed kennis maken, welke begrippen en inzichten er belangrijk zijn. Ze geeft leerlingen zicht op de redenen waarom je iets uit het verleden voor de volgende generaties wil bewaren, opdat ze niet alleen kennis opdoen over die eigen omgeving maar er zich ook betrokken bij voelen. Die aanpak is een opstap naar een doorleefd wereldburgerschap.

Leren, begrijpen en inzien

‘Leren’ is meer dan onthouden en het zich herinneren van feiten. Benjamin Bloom toont ons dat er verschillende (cognitieve) leerniveaus bestaan. Het verwerven van kennis is maar een eerste opstap om de top te bereiken. Elke stap naar een hoger niveau veronderstelt een beheersing van het onderliggende niveau.

(verder lezen)

Evaluatie: beoordelen als resultaat door een zorgvuldige afweging van de feiten, begrippen en inzichten; kritisch denken

→ *een eigen standpunt innemen, nieuwe standpunten innemen, andere zienswijzen begrijpen, bevindingen presenteren ...*

↑

Synthese: creatief denken, verschillende oplossingen zien, op een originele wijze elementen tot een nieuw geheel synthetiseren, tot een nieuwe combinatie komen.

→ *informatie volgens eigen betekenis en structuur samenbrengen ...*

↑

Analyse: het geheel ontleden in zijn samenstellende delen, zichzelf vragen stellen over de inhoud, opsporen van onduidelijkheden en hiaten, dieperliggende verklaringen of oorzaken opsporen.

→ *gegevens analyseren, informatie verder onderzoeken, waarnemingen verfijnen, verbanden leggen, zicht krijgen op de afzonderlijke elementen van een omgeving ...*

↑

Toepassen: het geleerde (kennis en begrip) in een nieuwe situatie toepassen.
→ *nieuwe vaardigheden aanwenden, onderzoeksvaardigheden verwerven, informatie en kennis in een nieuwe situatie of context gebruiken, diversiteit respecteren, zorg dragen voor ...*

↑

Inzicht: met eigen woorden omschrijven, zelf een voorbeeld geven, hoofd- en bijzaken onderscheiden, relaties leggen, iets extra kunnen toevoegen, tussen de regels lezen

→ *begrijpen van een betekenis of probleem en dit in eigen woorden kunnen uitleggen, verschijnselen benoemen, vergelijkingen maken, historisch besef aanscherpen, inzien van de noodzaak om te bewaren en te beschermen, het begrip burgerschap begrijpen ...*

↑

Kennis van feiten, termen, uitdrukkingen, middelen, methoden, afspraken, systemen en structuren.

→ *kunnen onthouden en het zich herinneren van informatie ...*

Het verkeerde been

Een verrassende start van een activiteit roept bij kinderen en jongeren vragen op en daagt ze uit om meer te weten te komen. Je doet dat via technieken die de leerlingen op het verkeerde been zetten. Leerlingen houden nu eenmaal van een variatie aan werkvormen.

(verder lezen)

Enkele voorbeelden:

- je laat zaken met elkaar contrasteren: een goed mechanisme bij de start van een project;
- je verschuift het alledaagse perspectief: je presenteert het tegenovergestelde van wat je eigenlijk bedoelt;
- je verandert de context: in een andere omgeving wordt het veronderstelde minder vanzelfsprekend;
- je neemt de dingen letterlijk tot in het absurde;
- je mengt letterlijk en figuurlijk door elkaar;
- je doorbreekt de samenhang tussen tijd en ruimte;
- je combineert zaken die niets met elkaar te maken hebben;
- je zoekt naar analogieën;
- je maakt verrassende combinaties.

Open opdrachten

Erfgoed moet de verbeeldingskracht van de leerlingen prikkelen. Als ze zich enthousiast in een project storten, is dat voor hen een unieke ervaring. Dat lukt in een leeromgeving waarin verbazing, nieuwsgierigheid, inlevingsvermogen en fantasie ruimte krijgen. Erfgoededucatie zet emoties om in kennis over, bewustzijn van en inzicht in het erfgoed dat die sensatie oproept.

(verder lezen)

Open opdrachten waarin de leerlingen op een eigen manier en samen met anderen hun creatieve mogelijkheden kunnen aftasten, komen hieraan tegemoet: interviews met (buurt)bewoners, op onderzoek uittrekken, de

presentatie van hun resultaten op een tentoonstelling of een aantrekkelijke website.

Historische bronnen en voorwerpen

Leerlingen voelen zich betrokken als ze historische bronnen en voorwerpen zelf kunnen ervaren en onderzoeken. Zonder tastbaar materiaal betekent een plaats **weinig** voor hen. Verhalen, foto's, film, een historische kaart of herkenningspunten in straat of landschap verbinden de plaats met het verleden.

(verder lezen)

De **belevingswereld** van de leerling is het didactisch uitgangspunt om leerlingen te motiveren. Op het eerste gezicht is het niet gemakkelijk om die belevingswereld te laten aansluiten bij een op het eerste gezicht 'stoffig' onderwerp als erfgoed. Toch kan het als je kiest voor concrete voorwerpen, verhalen en thema's die vandaag nog betekenis hebben.

Actieve werkvormen

Erfgoedprojecten vragen om een ervaringsgerichte aanpak met actieve werkvormen. Materialen en middelen betrekken verstand, gevoelens en zintuigen bij het leerproces.

(verder lezen)

Hierbij is

- de ervaring de kern en de stimulans voor het leren;
- de leerling actief betrokken bij het eigen leerproces;
- leren een totaalproces;
- leren een sociaal proces;
- leren afhankelijk van de sociaal-emotionele context.

Onderzoek van de werkelijkheid

Waarnemen en beleven is de basis van leren. Als je meer wil weten, moet je goed waarnemen. Als leerkracht moet je de leerlingen daarin begeleiden, hun nieuwsgierigheid naar een onderzoekgerichte houding vertalen. Als leerlingen hun directe omgeving onderzoeken, krijgen ze meer **greep op de werkelijkheid** om hen heen.

(verder lezen)

Het onderzoek van de eigen straat, wijk of stad of het eigen dorp zorgt ervoor dat leerlingen de dingen die ze ontdekken, makkelijker onthouden. Ze leren gericht naar iets kijken, er zich de juiste vragen over stellen en er een gedetailleerde beschrijving van geven. Naast kennis en vaardigheden leren ze er een houding tegenover aannemen.

De kunst van het vragen

Betekenisvolle vragen versterken en verruimen de aanwezige kennis van de leerlingen. Ze leren de leerlingen doelgericht zoeken, structuur in de informatie aanbrenge, tekorten in de informatie ontdekken, verbanden leggen, ontdekken of ze de informatie beheersen, conclusies trekken, de voortgang van het eigen leerproces bewaken.

(verder lezen)

Beschrijvende, verklarende en meningvormende vragen zorgen ervoor dat hun kennis over het erfgoed toeneemt, zich verdiept en tot inzichten leidt. Erfgoed krijgt pas betekenis als een leerling zich vragen stelt als:

- Waarom zijn er hier resten van een burcht?
- Welke versieringen zie ik aan dit monument?
- Waar komt die oude bommenrij naast onze school vandaan? Is die er altijd geweest?
- Welke wijzigingen heeft het landschap ondergaan?
- Wat betekent het gevelopschrift aan dat huis?
- Waarom zou ik in een stad of op het platteland willen wonen?

Complexiteit

Via erfgoededucatie zien leerlingen in dat de wereld complex is. Het heeft geen zin om voor hen die complexiteit te vereenvoudigen, wel om hen verbanden te leren zien en hen met die complexiteit te **leren omgaan**.

(verder lezen)

Erfgoededucatie leert kinderen en jongeren om via de wereld van toen naar de wereld van nu en morgen te kijken, of omgekeerd. Daarom doet erfgoededucatie een beroep op werkvormen of hulpmiddelen om die complexiteit te leren begrijpen: de kracht van het verhaal, verhalend ontwerpen, kritisch en creatief denken, systeemdenken, ervaringsgericht werken, intercultureel denken, kunstinitiatie, de mogelijkheden van nieuwe media ...

De omgeving doen spreken

Erfgoededucatie zweert niet bij één bepaalde didactische aanpak, maar bij een combinatie van methodieken die ervan uitgaan dat nieuwe leerervaringen bij de al bestaande kennis en ervaringen aansluiten.

(verder lezen)

De combinatie van verschillende didactische methodieken beantwoordt aan de visie dat leren een samenhangend proces is. Uiteindelijk kan je op verschillende manieren naar erfgoed kijken: filosofisch, kunstzinnig, taalkundig, geschiedkundig, intercultureel ... Elke methode kan ertoe bijdragen om het verhaal van de omgeving te ontdekken.

Expressief bevallen

Een project omvat steeds een cognitieve leerfase, een cultureel beleefmoment en een creatieve verwerking. Erfgoed heeft voldoende potentieel om deze drie fasen te doorlopen.

(verder lezen)

Een goed erfgoedproject evolueert van impressie naar expressie. Dat kan via een individueel of gezamenlijk kunstproject, het schrijven van een tekst, een discussie, debat of filosofisch gesprek, een presentatie, het ontwerp van een nieuw voorwerp of werktuig, de organisatie van een tentoonstelling of evenement, beheerwerken in een natuurgebied ... **Verbeelding en inleving** prikkelt je door het gebruik van ICT-toepassingen, drama, verhalen, afbeeldingen, film, simulaties of evocaties.

Meerslimmig

Erfgoededucatie spreekt ook andere soorten van intelligentie aan die in sommige leergebieden of leervakken minder of nauwelijks aan bod komen. Nochtans maken die 'andere' vormen van intelligentie even goed deel uit van het 'mens worden'.

(verder lezen)

Naast de taalkundige en wiskundige intelligentie die in de school ruim aan bod komen, heeft een mens volgens de Amerikaanse psychiater Howard Gardner ook een **ruimtelijke, intuïtieve, sociale, emotionele, lichamelijke, muzikale** en **natuurgerichte intelligentie** die net zo goed moeten worden ontwikkeld.

Eigen stijl

Een nadrukkelijke keuze voor een brede ontwikkeling van kinderen en jongeren geeft hun vragen, betekenissen en nieuwsgierigheid meer kansen. Als we hen uitnodigen om de wereld om hen te 'grijpen', moeten we rekening houden met hun verschillen in leerstijl, voorkeur, achtergrond, tempo en vaardigheden.

(verder lezen)

Leerlingen moeten zelf kunnen uitzoeken **welke 'intelligentie' hen het beste ligt**. Dat kan via actieve waarneming, gerichte creatieve opdrachten en kritische reflectie die bij hun leefwereld aansluiten. Elke pedagogische methodiek heeft zijn voor- en nadelen. Als begeleider ga je op zoek naar de leerstijl die het beste bij een kind of jongere past. Bij de ene werkt informatieoverdracht, bij de andere niet. Hetzelfde geldt voor ervaringsgericht leren, kunstinitiatie en filosoferen. **Eén benadering volstaat niet** om alle leerlingen mee te krijgen. Via erfgoededucatie kan je de vaardigheden **waarnemen, verbeelden, conceptualiseren** en **analyseren** aanspreken. Kinderen en jongeren kunnen dan uitzoeken welke van de vier hen het beste ligt.

Doeners, dromers, denkers en beslissers

Een optimaal leerproces doorloopt vier fasen: concreet ervaren, overdenken, het zich eigen maken van het geleerde door analyse en actief experimenteren. Deze vier fasen komen niet altijd in dezelfde volgorde voor. Iedereen heeft een voorkeur voor een van de vier fasen uit de leercyclus. Op grond van die voorkeuren onderscheidt de Amerikaanse leerpsycholoog David A. Kolb vier gedragingen met elk zijn eigen leerstijl: doeners, dromers, denkers en beslissers.

Boek dicht en klas uit

Het nieuwe leren betekent behouden wat goed is en dat aanvullen met nieuwe inzichten en de kennis en vaardigheden die de maatschappij nodig heeft. De leerprocessen van kinderen zijn hierbij het uitgangspunt.

(verder lezen)

Volgens het nieuwe leren leer je door samen met anderen actief te handelen in de eigen omgeving. Onderzoekend, authentiek leren en game-based leren zijn er elementen van. Het nieuwe leren houdt rekening met verschillende

leerstijlen en meervoudige intelligentie, omdat erfgoededucatie zich niet alleen op het cognitieve richt.

Het oude leren

Om de kracht van het 'nieuwe leren' te ontdekken, moeten we weten waar 'het oude leren' tekortschiet. Het oude leren is vooral een activiteit van de school: de leerplannen zitten overvol waardoor we vooral op zwakten in plaats van op sterkten beoordelen.

(verder lezen)

Die aanpak levert geen talentvolle en geëngageerde leerlingen op. Leerlingen verwerven zo vooral een gefragmenteerde kennis die nog amper bij de werkelijkheid aansluit. Ze **leren** dan vooral **voor een proefwerk**, een toets, een diploma, de gunst van de leraar of de waardering van de ouders, niet voor zichzelf.

Externe experts

Voor erfgoededucatie betekent het nieuwe leren '*boek dicht en klas uit*': een resolute keuze voor het ervaringsgericht leren in de omgeving van de school.

(verder lezen)

Dat lukt niet zonder een zorgvuldige coaching van de leerlingen, voorbereiding in de klas en reflectie op het afgelegde traject. Maar het mag ook niet bij beleven blijven; beleving leidt onherroepelijk naar **leren, kennis en inzicht**.

Terwijl in de klas de leerkracht de expert is, is bij erfgoededucatie de inbreng van externe experts of organisaties belangrijk: medewerkers van musea, archeologen, mensen die een ambacht uitoefenen of medewerkers van heemkundige kringen, erfgoedcellen of regionale landschappen. Ze zijn uitermate geschikt om leerlingen voor uitdagende en gelaagde opdrachten te plaatsen.

Eigen leerpad

Het nieuwe leren situeert zich in een stimulerende leeromgeving met betekenisvolle en authentieke contexten, waarbij zowel zelfstandig als in groep kan worden geleerd. ICT- vaardigheden en -toepassingen worden geïntegreerd, niet als doel op zich, wel als middel om deze uitgangspunten te ondersteunen.

(verder lezen)

Onderwijsvormen die hieraan voldoen, leiden tot dieper leren, betere leerprestaties, sterker gemotiveerde leerlingen en aantrekkelijker onderwijs. Motiverende leermomenten, flexibiliteit in leerprocessen, actief en zelfstandig leren, coöperatief leren, **meer verantwoordelijkheid van de leerling** voor het eigen leerproces en aandacht voor de verschillen tussen leerlingen leiden tot betere leerresultaten. De regie van het leerproces ligt bij de lerende zelf, zodat die door motivatie en emotionele betrokkenheid zelf zijn of haar doelen en leerpad kan bepalen.

Alfabet contra computerscherm

De school van nu is voor leerlingen eerder een plek om anderen te ontmoeten dan een plek om te leren. Schijnbaar heeft de mediageneratie geen leerkrachten meer nodig om nieuwe kennis op te doen. Volgens heel wat leerkrachten zijn jongeren niet langer in staat om zich voor een langere tijd te concentreren, omdat ze 'hyperactief, niet gedisciplineerd en respectloos zijn'. De nieuwe technologieën maken de klassieke onderwijsvormen nog minder vanzelfsprekend.

(verder lezen)

Internet is voor de huidige generatie **geen digitale bibliotheek**, maar een gemeenschap waarmee je met anderen communiceert. Internetgebruik kan kinderen en jongeren helpen om op een andere manier waarden te ontwikkelen, te oordelen, analyseren, evalueren, kritiseren en anderen te helpen.

De ontwikkelingen in onze samenleving van verticale naar horizontale verhoudingen en de veranderde houding van de leerlingen, vragen om een heroriëntering van het onderwijs, willen we vermijden dat het onderwijs op termijn aan belang inboet. **Inhoud is niet langer de kern van het leren**, toepassing van kennis wordt belangrijker dan de kennis zelf. Het sinds eeuwen dominante alfabet botst met het computerscherm.

Om op de snelle technologische ontwikkelingen en de eisen van de kenniseconomie in te spelen, moet het onderwijs jongeren voorbereiden op een toekomst die er al is: een mondiale economie met kennis als productiefactor, lerende organisaties, duurzame ontwikkeling en directere vormen van democratie.

Children of Chaos

Er zijn heel wat maatschappelijke ontwikkelingen die tot een behoefte aan nieuwe leerresultaten, leerprocessen en instructie- en onderwijsvormen hebben geleid.

(verder lezen)

Die zijn:

- de kenniseconomie met sleutelbegrippen als creativiteit, innovatief vermogen, technologische kennis;
- de maatschappelijke onvrede met de bestaande onderwijsmodellen: onvoldoende aandacht voor individuele verschillen, eigen initiatieven, behoeften en leermogelijkheden;
- de veranderende leerlingenpopulatie: nieuwtijdskinderen met allerlei nieuwe eigenschappen en dysfuncties: 'children of chaos', multi-tasking, netwerkgeneratie en nieuwe geletterdheid.

Als deze kinderen afstuderen in het hoger onderwijs verwacht men van hen dat ze de volgende competenties hebben:

- nieuwsgierigheid;
- creativiteit;
- de houding om het status quo ter discussie te stellen;
- het inzicht dat verandering geen bedreiging maar een uitdaging is;
- leiderschapsvaardigheden;

- een internationale oriëntatie.

Erfgoededucatie en de Europese sleutelcompetenties

Een internationaal team ontwikkelde voor het Comeniusproject 'Aqueduct' een methode om via erfgoededucatie aan de 'transversale' Europese sleutelcompetenties te werken.

(verder lezen)

Dat zijn de competenties **leren leren**, **cultureel bewustzijn**, **ondernemerszin**, **burgerschap** en **sociale competenties**. De methodiek richt zich tot leerlingen van 6 tot 14 jaar en integreert technieken uit verhalend ontwerpen, projectonderwijs en probleemoplossend denken in erfgoededucatie.

EU 2020: de 8 sleutelcompetenties

1. Communicatie in de moedertaal
2. Communicatie in vreemde talen
3. Wiskundige competentie en basiscompetenties voor exacte wetenschappen en technologie
4. Digitale competentie
5. Leercompetentie
6. Sociale en burgerschapscompetentie w.o. participatie, duurzame ontwikkeling, respect voor de waarden en de privésfeer van anderen
7. Ontwikkeling van initiatief en ondernemerszin
8. Cultureel bewustzijn en culturele expressie w.o. bewustzijn van het lokale, nationale en Europese erfgoed

Kritisch denken, creativiteit, initiatief, probleemoplossing, risicobeoordeling, het nemen van beslissingen, constructief management en reflectie spelen een rol in de acht sleutelcompetenties.

(verder lezen)

'De benadering is ontdekkingsgericht, experimenteel, maakt gebruik van de eigen omgeving, kiest voor sociale onderwerpen, maakt gebruik van expressieve kunsten en taal om te discussiëren, beschrijven en uit te leggen, moedigt onderzoek aan, verbreedt de referentievaardigheden van de leerlingen die via het raadplegen van verschillende bronnen naar antwoorden en informatie zoeken. Die bronnen zijn mondelinge verhalen, audiovisuele media, gegevensbestanden, boeken, posters en foto's. Ze noteren hun eigen ideeën, meningen en antwoorden in geschreven taal en beelden.'

<http://the-aqueduct.eu>

Aspecten van het nieuwe leren

(verder lezen)

- Het onderwijs sluit aan bij de ontwikkeling, belevingswereld, belangstelling en motivatie van de leerling.
- Het onderwijsaanbod richt zich niet alleen op het cognitieve maar ook op het sociaal-emotionele, fysieke en creatieve.
- De focus verschuift van leerinhouden, kennisoverdracht en kennisverwerving naar het verwerven van competenties en de ontwikkeling van leerstrategieën.

- Realistische en globale leerervaringen zijn nodig voor de ontwikkeling van de hersenen en stimuleren het leren en denken.
- Het schoolse en buitenschoolse leren vullen elkaar aan.
- Sociale interactie en samenwerkend leren zijn noodzakelijk, waarbij groepsopdrachten alleen tot betere resultaten leiden als de leerlingen van elkaar afhankelijk zijn.
- De leerling neemt zijn of haar leerproces zelf in handen.
- Unieke menselijke kwaliteiten als zorg, dienstverlening, interpretatie en creatie worden belangrijker.